YMPÄRISTÖSUUNNITTELU
ENVIRO

KUHMALAHDEN OSAYLEISKAAVOJEN TÄYDENTÄVÄ LUONTOSELVITYS

Pekka Routasuo

31.7.2018

KUHMALAHDEN OSAYLEISKAAVOJEN TÄYDENTÄVÄ LUONTOSELVITYS

Sisällys

1 Johdanto 3
2 Menetelmät 4
3 Tulokset 5
3.1 Viitasammakko 5
3.2 Linnut 5
3.3 Liito-orava 12
4 Yhteenveto ja suositukset 12
5 Lähteet ja kirjallisuus 13

Kansi: Vehkajärven Salonsaaren (alue 5) pohjoisemman rakennuspaikan metsää.

Pohjakartat © Maanmittauslaitos.

Valokuvat © Pekka Routasuo.

1 JOHDANTO

Kangasalan kaupunki laatii Kuhmalahden osayleiskaavaa sekä Kirkonkylän ja Pohjan osayleiskaavaa. Niiden luonnokset olivat uudelleen nähtävillä loka–marraskuussa 2017. Molempia kaavoja varten on laadittu luontoselvitykset vuonna 2017 (FCG 2017a, b). Tässä vuonna 2018 tehdyssä työssä täydennetään luontoselvityksiä pesimälinnuston ja viitasammakon osalta.

Selvitysalueet on merkitty kuvaan 1 (kolme aluetta Längelmävedellä ja kaksi aluetta Vehkajärvellä). Maastotyöt kohdennettiin näillä alueilla oleville kaavaluonnosten mukaisille uusille rakennuspaikoille sekä niiden läheisille linnustollisesti arvokkaiksi arvioiduille alueille.

Selvityksen tulosten perusteella voidaan ottaa todetut luontoarvot huomioon maankäytön suunnittelussa sekä arvioida kaavojen vaikutuksia pesimälinnustoon ja viitasammakkoon. Työ on tehty yleiskaavatarkkuudella soveltaen ympäristöhallinnon ohjeita (mm. Söderman 2003).

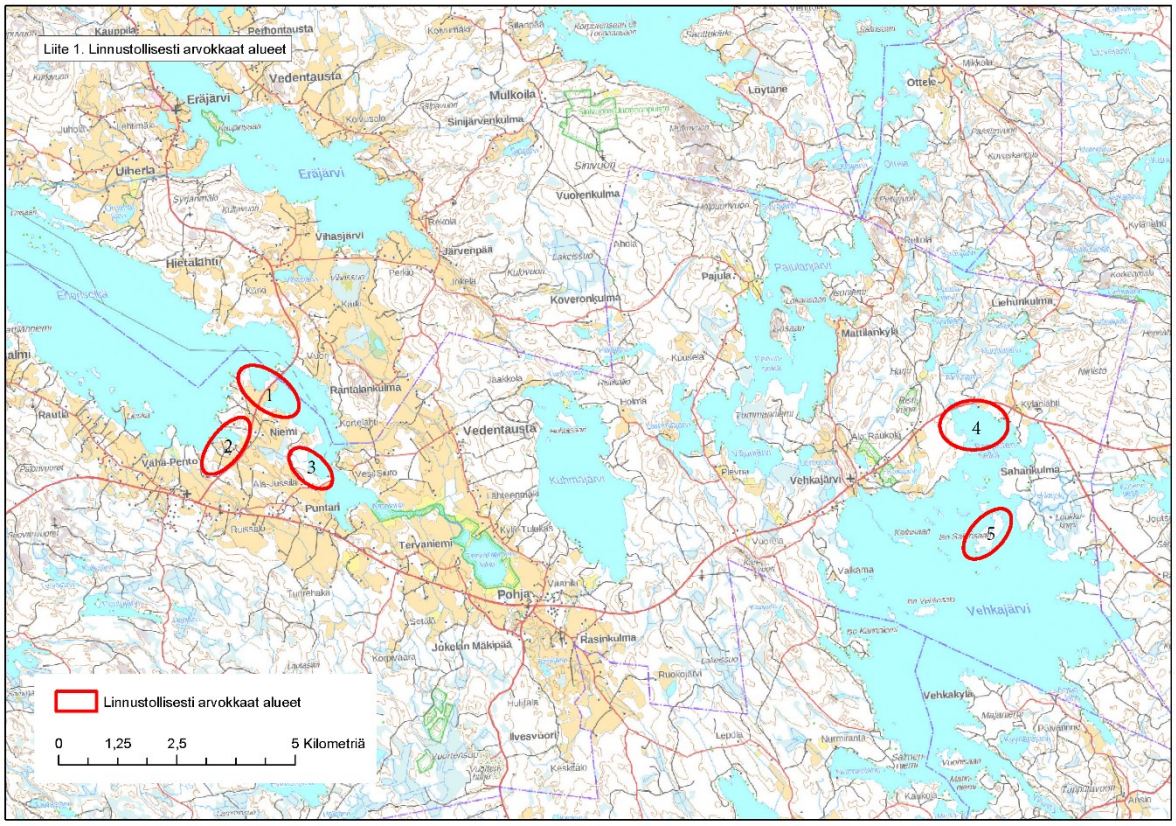

Kuva 1. Osayleiskaavojen täydentävän luontoselvityksen kohdealueet Längelmävedellä (1–3) ja Vehkajärvellä (4–5). Tekstissä viitataan näihin numeroihin. Lähde: Kangasalan kaupunki.

2 MENETELMÄT

Viitasammakko

Viitasammakkoinventointi tehtiin kertakäyntinä 17.–18.5.2018. Maastokäynti päästiin tekemään vasta lajin soidin- ja kutuajan lopulla, jolloin viitasammakot olivat kuitenkin vielä varsin hyvin äänessä vertailukohteilla Hämeessä.

Viitasammakon soidinääntelyä kuunneltiin lähellä rantoja, mutta kuitenkin sen verran etäällä, ettei mahdollinen soidin häiriintynyt. Inventointi aloitettiin myöhään illalla, jolloin soidin on vilkkainta. Selvitys tehtiin hyvässä säässä, eli lämpimänä ja tyynenä iltana/yönä, jota edelsi aurinkoinen ja lämmin päivä. Soidintavat koiraat paikannettiin ja merkittiin kartalle. Lisäksi arvioitiin äänteleviien koiraiden määrä. Havaintojen perusteella rajataan viitasammakoiden lisääntymispaikat.

Pesimälinnusto

Yleispiirteisen pesimälinnustoselvityksen tavoitteena oli selvittää ns. huomionarvoisten lajien (ks. jäljempänä) ja pesivälle linnustolle tärkeiden kohteiden esiintyminen. Laskennoissa ei pyritty selvittämään yleisten lintujen parimääriä tai reviirien sijaintia. Inventoinneissa sovellettiin lintujen reviirikäyttäytymiseen perustuvaa kartoituslaskentamenetelmää (Luonnontieteellisen keskusmuseon seurantaohje). Inventoitavat alueet kierrettiin huolellisesti läpi ja havaitut linnut merkittiin kartalle. Laskennat tehtiin varhain aamulla ja aamupäivällä, jolloin pesimäpaikoillaan oleskelevat linnut ovat parhaiten havaittavissa (laulu yms.).

Lintulaskenta toistettiin selvitysalueella kaksi kertaa, mikä on yleiskaavatarkkuudella minimimäärä eri aikaan saapuvien muuttolintujen ja eri aikaan pesivien lajien havaitsemisen kannalta. Laskentakierrokset tehtiin 18.5. ja 14.6.2018. Ensimmäisessä laskennassa havainnoitiin erityisesti vesi- ja rantalinnustoa pistelaskennoilla.

Selvityksessä kiinnitettiin erityistä huomiota seuraaviin huomionarvoisiin lintulajeihin:

- erityisesti suojeltavat ja muut uhanalaiset lajit
- silmälläpidettävät lajit
- alueellisesti uhanalaiset lajit
- lintudirektiivin liitteen I lajit
- Suomen erityisvastuulajit
- tikat lukuun ottamatta yleistä käpytikkaa
- petolinnut
- merkittävien elinympäristöjen, esim. lehtojen ja vanhojen metsien, ilmentäjälajit

3 TULOKSET

Tekstissä viitataan kuvassa 1 numeroituihin alueisiin.

3.1 Viitasammakko

Kuva 2. Huomionarvoisten lintulajien sekä viitasammakon havaintopaikat alueella 1. Suunnitellut uudet rakennuspaikat A–C on merkitty punaisella viivalla. Vaaleansinisellä rasterilla on rajattu viitasammakon lisääntymispaikka.

Längelmäveden kohteilla viitasammakon soidinpaikaksi sopivaa ympäristöä oli Muttastenlahden rannalla sekä Hitulahden perukassa. Vehkajärven kohteilla ei ollut viitasammakolle sopivaa ympäristöä. Järvien vedet olivat keväällä ja alkukesällä 2018 poikkeuksellisen korkealla. Tämä on voinut vaikuttaa viitasammakon soidinalueiden poikkeavaan sijoittumiseen.

Viitasammakko havaittiin vain yhdellä alueella Längelmäveden Muttastenlahden etelärannalla. Tällä alueella on peltoa, joka oli keväällä osittain veden vaivaamaa. Paikalla kuultiin yksi soidintava viitasammakkokoiras peltoon rajoittuvalla märällä luhdalla.

3.2 Linnut

Lintulaskennoissa tavattiin yksitoista huomionarvoista lintulajia, joista kahdeksan suunnitelluilla uusilla rakennuspaikoilla tai niiden välittömässä läheisyydessä. Seuraavassa esitellään tulokset alueittain ja kuvataan yleispiirteisesti suunniteltujen uusien rakennuspaikkojen luonnonoloja.

Längelmävesi

Rakennuspaikka 1A: Alueen puusto on mäntyvaltaista, koivua on paljon sekapuuna ja rannalla myös tervaleppää (kuva 4). Alue voisi sopia kuhankeittäjän ja valkoselkätikan pesimäympäristöksi. Reviirillä tavattu **mustapääkerttu** (kuva 2) on reheviä lehtimetsiä suosiva laji, joka on Etelä-Suomessa melko yleinen.

Rakennuspaikka 1B: Alueen eteläosa on männikköistä, pohjoisosassa ja rannoilla kasvaa koivua ja tervaleppää, kuusta on melko vähän (kuva 5). Alue voisi sopia kuhankeittäjän ja valkoselkätikan pesimäympäristöksi. **Rantasipi** (kuva 2) on Suomen kansainvälinen erityisvastuulaji (Suomessa pesii 30–45 % lajin Euroopan kannasta).

Kuva 4. Osa-alue 1, rakennuspaikka A Sarkainlahden länsirannalla.

Kuva 5. Osa-alue 1, rakennuspaikka B Ruokoluodon pohjoisoassa.

Rakennuspaikka 1C: Alueen länsiosassa pellon reunalla kasvaa nuorta männikköä, rannan tuntumassa on koivua ja tervaleppää (kuva 6). Alueen keskiosassa on peltoa ja ranta-alueella kosteaa luhtaa. Alue voisi sopia kuhankeittäjän ja valkoselkätikan pesimäympäristöksi. Nuolihaukka (kuva 2) on harvalukuinen petolintu, joka

viihtyy järvien rannoilla. Se pesii mm. vanhoissa variksen pesissä; pesän sijaintia tällä alueella ei saatu varmistettua. **Kurki** (kuva 2) on EU:n lintudirektiivin liitteen I laji, joka havaittiin pellolla. Rantaluhta soveltuu kurjen pesimäpaikaksi.

Kuva 6. Osa-alue 1, rakennuspaikka C Muttastenlahden etelärannalla.

Alueelle 2 ei ole osoitettu kaavaluonnoksessa uusia rakennuspaikkoja. Kosteikon reunoilla on koivuvaltaista metsää, joka voisi sopia kuhankeittäjän ja valkoselkätikan pesimäympäristöksi. Harvalukuinen, lahopuustoisia metsiä vaativa **pikkutikka** pesi kosteikon reunalla ja **kurkipari** havaittiin kosteikolla (kuva 7). Kurki on EU:n lintudirektiivin liitteen I laji.

Kuva 7. Huomionarvoisten lintulajien havaintopaikat alueella 2. Arvokas kosteikkoalue on rajattu vihreällä viivalla.

Alueen 3 puusto on varttuvaa harvennettua koivikkoa, kuusta on pohjoisosassa (kuva 8). Alue voisi sopia kuhankeittäjän ja valkoselkätikan pesimäympäristöksi. **Mustapääkerttu** (kuva 9) on reheviä lehtimetsiä suosiva laji, joka on Etelä-Suomessa melko yleinen.

Kuva 8. Osa-alueen 3 rakennuspaikka Siuronsalmen uimarannan länsipuolella.

Kuva 9. Huomionarvoisen lintulajin havaintopaikka uimarannan länsipuolella alueella 3. Suunniteltu uusi rakennuspaikka on merkitty punaisella viivalla.

Vehkajärvi

Rakennuspaikka 4A: Alue on pääosin harvennettua ja varttunutta kuusikkoa, koivua, haapaa ja mäntyä on paljon sekapuuna (kuva 11). Alue voisi sopia kuhankeittäjän pesimäympäristöksi. Pikkusieppo (kuva 10) on EU:n lintudirektiivin liitteen I laji, joka suosii pesimäpaikkoinaan reheviä vanhoja metsiä. Alueella on myös liito-oravalle sopivaa elinympäristöä.

Rakennuspaikka 4B: Alue on pääosin nuorehkoa mäntyvaltaista sekametsää, koivua on jonkin verran ja rakennuspaikan pohjoispuolella myös haapaa (kuva 13). Härkälinnun (kuva 12) pesä oli aivan rakennuspaikan rajalla. Alueen pohjoispuolella oli liito-oravan jätöksiä kahden haavan tyvellä (kuva 12).

Rakennuspaikka 4C: Alueen metsä on lähinnä varttunutta koivuvaltaista sekametsää, länsiosassa on vanhaa metsittynyttä niittyä/peltoa, jonka reunoilla on mm. haapaa (kuva 14). Alue voisi sopia kuhankeittäjän ja valkoselkätikan pesimäympäristöksi. Pyy (kuva 12) on EU:n lintudirektiivin liitteen I laji, joka pesii erityyppisissä kuusivaltaisissa ja sekametsissä. Liito-oravan jätöksiä oli kahden ison haavan tyvellä (kuva 12).

Kuva 10. Huomionarvoisen lintulajin havaintopaikka alueella 4A. Suunniteltu uusi rakennuspaikka on merkitty punaisella viivalla.

Kuva 11. Osa-alue 4, rakennuspaikka A Majonmaan alueella.

Kuva 12. Huomionarvoisten lintulajien sekä liito-oravan jätösten havaintopaikat alueella 4. Suunnitellut uudet rakennuspaikat on merkitty punaisella viivalla.

Kuva 13. Osa-alue 4, rakennuspaikka B.

Kuva 14. Osa-alue 4, rakennuspaikka C.

Iso Salonsaaren (kuva 15) pohjoisempi uusi rakennuspaikka on varttunutta–vanhaa tuoreen kankaan männikköä (ks. kansikuva). Eteläisempi rakennuspaikka on

harvaa ylispuumännikköä ja nuorta sekametsää sekä varttuvaa kuusivaltaista metsää (kuva 16). Kumpikaan alue ei sovellu kuhankeittäjän tai valkoselkätikan pesimäalueeksi. Myöskään muuta huomionarvoista lajistoa ei havaittu.

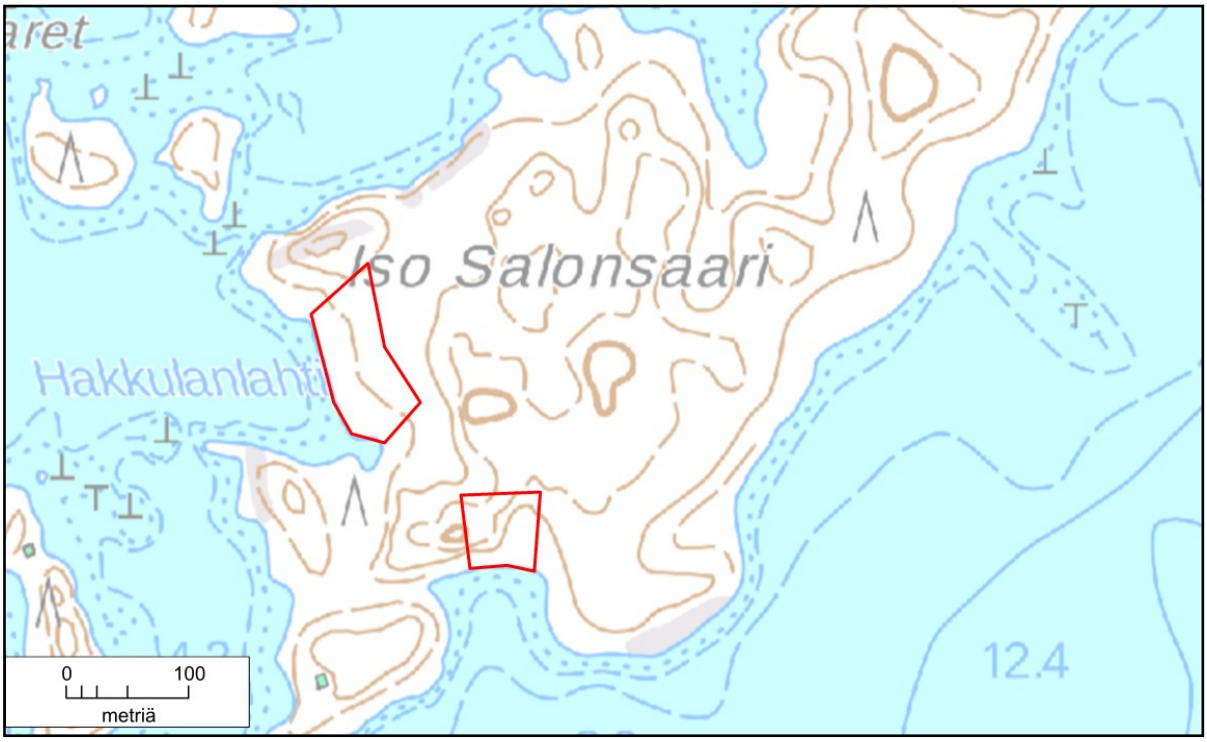

Kuva 15. Suunnitellut uudet rakennuspaikat alueella 5 on merkitty punaisella viivalla.

Kuva 16. Osa-alue 5, eteläisempi rakennuspaikka Iso Salonsaaressa.

Lintulaskentojen yhtenä tavoitteena oli saada tietoja kuhankeittäjän ja valkoselkätikan esiintymisestä. Kumpaakaan lajia ei havaittu selvityksessä, mutta lajeille sopivaa metsää oli alueilla 1A–C, 2, 3, 4A ja 4C. BirdLife Suomen ylläpitämässä Tiira-lintutietopalvelussa (www.tiira.fi) selvitysalueiden viimeisin havainto kuhankeittäjästä on keväältä 2016, lähellä aluetta 3 Siuronsalmen uimarannan tuntumassa.

3.3 Liito-orava

Työhön ei sisältynyt liito-oravainventointia, mutta lintulaskentojen ohessa Vehkajärven pohjoisrannalta löytyi liito-oravan jätöksiä kahdelta alueelta (4B ja 4C, kuva 12). Liito-oravalle soveltuvaa metsää on lisäksi mm. alueilla 1A, 1B, 3 ja 4A tai niiden tuntumassa.

4 YHTEENVETO JA SUOSITUKSET

Lintulaskennoissa tavattiin yksitoista huomionarvoista lintulajia, joista kahdeksan suunnitelluilla uusilla rakennuspaikoilla tai niiden välittömässä läheisyydessä. Näistä lajeista kolme on EU:n lintudirektiivin liitteen I lajeja ja viisi muita huomionarvoisia tai harvalukuisia lajeja. Mikään tavatuista lintulajeista ei ole Suomessa erityisesti suojeltava tai uhanalainen (Tiainen ym. 2016).

Suunnitelluilla uusilla rakennuspaikoilla 1C ja 4A voidaan katsoa olevan paikallista linnustollista merkitystä. Kuhankeittäjälle ja valkoselkätikalle sopivien alueiden (1A–C, 2, 3, 4A, 4C) osalta tulisi kaavamääräyksellä varmistaa tonttien säilyminen puustoisina. Rakentaminen tulisi toteuttaa siten, että mahdollisimman vähän puustoa joudutaan kaatamaan.

Viitasammakko on EU:n luontodirektiivin liitteen IV(a) laji. Luonnonsuojelulaki kieltää sen lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittämisen ja heikentämisen. Muttastenlahden havaintopaikalle rajattiin sopivan elinympäristön mukainen viitasammakon lisääntymispaikka (kuva 2). On todennäköistä, että ainakin kaksi itäisintä kaavaluonnoksen mukaista rakennuspaikkaa tällä kohteella heikentäisivät viitasammakon lisääntymispaikkaa. Rakennuspaikat tulee poistaa kaavasta. Muilla alueilla ei ole tarvetta maankäytön rajoituksiin viitasammakon perusteella.

Tähän selvitykseen ei sisältynyt liito-oravainventointia, mutta liito-oravan jätöksiä löydettiin kahdelta alueelta, joita ei ole todettu Kuhmalahden rantaosayleiskaavan luonto- ja maisemaselvityksessä (FCG 2017b). Nyt löydetyistä alueista toinen sijoittuu suunnitellulle rakennuspaikalle ja toinen rakennuspaikan välittömään läheisyyteen. Liito-orava on EU:n luontodirektiivin liitteen IV(a) laji, jonka suojelua koskevat luonnonsuojelulain 49 §:n määräykset. Osayleiskaavan liito-oravaselvitystä tulisi täydentää alueiden 1A, 1B, 3 ja 4A osalta, joilla on lajille sopivaa elinympäristöä. Täydentävä inventointi voidaan tehdä luotettavasti vain keväällä.

Rantaosayleiskaavan luonto- ja maisemaselvityksessä (FCG 2017b) on rakentamispaikat 1B, 1C ja 4B luokiteltu maisemaekologisesti kokonaan tai osittain alueiksi, joille rakentamista ei suositella.

5 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy 2017a: Kuhmalahden kirkonkylän osayleiskaavan luontoselvitys. – Kangasalan kaupunki.

FCG Suunnittelu ja tekniikka Oy 2017b: Kuhmalahden rantaosayleiskaavan luonto- ja maisemaselvitys. – Kangasalan kaupunki.

Nieminen, M. & Ahola, A. (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt. – Suomen ympäristö 1/2017: 1–278.

Ramboll Finland Oy 2017: Kangasalan kunta, Kuhmalahden rantaosayleiskaava 19.6.2017.

Sierla, L., Lammi, E., Mannila, J. & Nironen, M. 2004: Direktiivilajien huomioon ottaminen suunnittelussa. – Suomen ympäristö 742:1–113.

Söderman, T. 2003: Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi – kaavoituksessa, YVA-menettelyssä ja Natura-arvioinnissa. – Ympäristöopas 109:1–196.

Tiainen, J., Mikkola-Roos, M., Below, A., Jukarainen, A., Lehikoinen, A., Lehtiniemi, T., Pessa, J., Rajasärkkä, A., Rintala, J., Sirkiä, P. & Valkama, J. 2016: Suomen lintujen uhanalaisuus 2015. – Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 49 s.